

Presentation av Järvaprojektet

av Erik Rosshagen

Jag tycker att det är viktigt att börja med att betona att Järvaprojektet består av tre olika personer, tre konstnärskap, tre utgångspunkter och tre olika sätt att förhålla sig och det här kommer oundvikligen bli min presentation av projektet även om jag kommer citera den bok som Fredrik skrivit i dialog med oss andra – *Att ingen någonsin visste exakt vad de talade om.*

Jag ska börja med att läsa upp den gemensamma formulering som vi satt ihop på projektets hemsida Järvaprojektets Dropbox och som vi alla tre står bakom:

Järvaprojektet är ett kollektivt konstnärligt initiativ som undersöker olika former för *berättande* med utgångspunkt i *Järvaområdet* (Rinkeby, Tensta, Hjulsta och Kista, Husby, Akalla) norr om Stockholm. Projektet drivs sedan 2009 som ett samarbete mellan Fredrik Ehlin, Patrick Kretschek och Erik Rosshagen.

Texten fortsätter med en beskrivning av vårt arbete och här kommer vi in på frågan om vårt intresseområde:

Arbetet är ett försök till samtidshistoriebeskrivning och använder sig av både Järvafältet och den för området unika och naturskyddade fisken Grönlingen på ett gogolskt vis för att berätta om hur våra städer växer fram ur lapptäcken av politiska visioner. Järvaområdet har präglats och formats av politiska idéer och funktioner och kan sägas ha blivit en symbol för hur förorten beskrivs idag i det offentliga samtalet.

Vi är intresserade av ett berättande som förhåller sig kritiskt och analytiskt till de bilder av platsen som reproduceras i olika medier. Samtidigt är vi intresserade av olika former för berättande och av ett berättande som reflekterar över sin egen konstruktion genom att aktivt analysera den egna positionen i förhållande till vad som berättas.

Med en formulering lånad ur Fredriks bok vill vi:

... destabilisera en förhärskande diskurs genom att uppfinna motdrag och motdiskurser.

Texten fortsätter:

Sådana strategier behövs för att befria platsen från hegemoniska språk, en befrielse som liksom varje annan visserligen kommer att vara partiell och i sig förhandlingsbar, men som i framhävandet av en mångtydighet visar att ingen någonsin visste exakt vad de talade om.

Vår metodik kanske bäst beskrivs med utgångspunkt i den cykeltur på Järvafältet som kan sägas vara starten på projektet sommaren 2009 och där Fredrik, själv uppvuxen i området, fungerade som ciceron för mig och Patrick.

Jag skulle vilja påstå att det är det öppna och sökande sättet att arbeta på som är den grundläggande metodiken i projektet. Vi har inte utgått från något färdigt manus. Vi har inte skrivit några synopsis eller sålt "en historia" till någon filmkonsulent. Istället

har projektet långsamt snirklat sig fram på fältet som ett gemensamt researcharbete och samtal mellan oss tre. Till en början skedde detta med väldigt lite finansiering. Ett viktigt stöd initialt var Längmanska Kulturfonden. Så småningom har projektet kunnat utvecklas tack vare stöd från Konstnärsnämnden där våra olika positioner inom projektet befruktar och interagerar med varandra och där vi kanske snarare än att veta vad vi vill göra utgått från vad vi inte vill göra. För mig är en viktig del i att jag arbetar med just det här området att det är så svårt att säga något om området eftersom de föregivna bilderna i media är så starka om vad området är (begrepp som Betongförort, Invandrарområde och Utanförsöksområde).

Jag ska läsa en passage ur boken:

”Tensta är en plats som /.../ på ett närmast genant enkelt sätt blir objekt för undersökningar och konstnärliga gestaltningar som stannar vid schablonerna. /---/ Det gäller för övrigt samtliga av Järvafältets områden och man kan undra varför. Alla platser implicerar ju förefintliga berättelser och bestämningar som på ett eller annat sätt aktiveras när de ska beskrivas på nytt, förefintligheter som till stor del är lika med platsernas historia och mytsamling, den berättelsesfär som människor tar till för att i relation till platsen bygga en identitet och finna orientering. Men här är denna berättelsesfär kanske ovanligt aktiv och inte bara något som lyser fram när gestaltningen eller beskrivningen kommer utifrån, förvaltd i den tillrestes prosa, utan även när många av de boende berättar om platsen. /---/ Medialiserade myter får ofta stor betydelse när innebörden av att leva här konstrueras, och samtidigt är det påtagligt att det ur dessa konstruktioner inte sällan växer en lokalpatriotisk inställning som blir så stark att det höjs krav på invånarnas ensamrätt till platsen. /---/ En sådan autenticitetstro kan jag inte ansluta mig till, den fallerar redan vid en första inventering av berättelsernas material, men jag kan för den skull inte ducka för det faktum att jag aldrig skulle utföra det här arbetet om det inte vore för min personliga relation till platsen. På något vis förblir min erfarenhet, mina minnen och deras fiktioner skrivandets insats.

Jag har lämnat och verkar utifrån men jag kan aldrig upphöra att verka inifrån. Det märker jag genom att återkomma. Inte heller kan jag riktigt veta vad detta ”inifrån” och ”utifrån” innebär, men jag tröstar mig med att se denna ovisshet som tecknet för att dialektiken mellan insida och utsida har havererat, alltid havererar, så att ”inifrån den egna erfarenheten” måste förstås som ett överskridande av det föreställt statiska hos det själva och det egna.

Kanske är det som Fredrik här beskriver den egentliga problematiken som Järvaprojektet undersöker och som kommer till uttryck genom våra olika positioner och deras relationer till varandra: Att verka utifrån och inifrån i förhållande till en plats där dessa två positioner har en avgjord betydelse för vad någon kan säga och får lov att säga.

I ett tidigt skede av projektet var vi på *Statens ljud och bildarkiv* – eller *Svensk mediedatabas*, som det numera heter – och tittade på filmer från Järva. I TV reportaget *Hur ska det bli på Järva?* från 70-talet etableras betongförorten. Mammor med barnvagn mot bakgrund av vad som liknar en stenöken berättar att de är fångade ute i förorten utan att kunna ta sig till staden (det här var innan tunnelbanan byggdes). Vi ser och hör inget om grönområdet Järvafältet. I dokumentären *Betongen som Blommar* från 80-talet kontrasteras betongförorten med bilden av en festival från

Tensta där olika kulturer blandas.

Båda bilderna känns idag schablonmässiga och medborgarengagemang och medborgardialog instrumentaliseras i de storskaliga omvandlingsprojekten som pågår i området.

Vi har sökt oss till det gröna fältet mellan bostadskropparna för att leta efter andra typer av berättelser och andra intressekonflikter som inte faller in i ett föregivet narrativ. Så här låter det i en av bokens öppningspassager:

Jag ställer mig på ryggsidan om sex förorter, spanar och ser passagerna som är på ett annat sätt än de som håller samman förorternas välsorterade huskluster: vidare, mer oregelbundna och påtagligt svårsedda. Gatorna mellan gårdarna förbyts till grusvägar. /---/ Om våren finns nyvärd åkermark och jorddoft. Djurstig och fasanskrud. Kungens får eller om det är kungens kor? Trakten övergår i vad den var innan den blev bemärkt med centrum, tunnelbana och bostäder. /---/ För inte så längesen vara fältet övningsfält för militären/---/ soldaternas krigslekar mellan rödmålade trähus. Hylsor och kulor som fortfarande skrapas fram i markens ytskikt, bunkrarnas siktgluggar mot åkerlapparna, dessa bondgårdar, hästhagar, skogspartier.

En stor, aningen ovårdad parkanläggning. En stadens konstlade natur som sparats ut med hjälp av lagar och politiska visioner för vilka närheten till naturen alltid är avgörande i spelet om livskvalité. Detta är ett landskap av natur sådan naturen aldrig visar sig. Och jag betraktar det som en plats mittemellan, något som jag återkommer till och finner mig redan vara i. /---/ Liksom kanske alla fält ett fält av paradoxer att gå under i och återuppstå genom: i grönt av sommar och tuktat, genom ovårdat och grånat av höst. Men jag skulle hellre säga ”med” och ”ur”, och jag ser mamman varje dag cykla med fältet och ur det försvinna med Rinkeby där hon sedan trettio år tillbaka arbetar innan hon vänder tillbaka.

”Mammans” cykeltur blev till en scen i Patricks och mitt filmarbete och de båda materialen har vi sedan satt ihop. Spänningen mellan texten och bilden av resan tvärs över fältet, där vi hade monterat en goo-pro kamera på styret på Britt-Maries (som Fredriks mamma heter) cykel och Patrick intervjuade henne cyklandes är ett sätt att öppna upp genom att sätta text och filmarbete i relation till varandra.

Man skulle kunna se det som att Järvaprojektet uppstår just i spänningsfältet mellan Fredriks självbiografiska textarbete och Patricks och mitt dokumentära filmarbete.

Hemsidan Järvaprojektets Dropbox är ett annat försök att kommunicera och hålla öppen relationen mellan insida och utsida i projektet – här i relation till vår egen interna kommunikation inom projektet.

Med hjälp av den grafiska designstudion Konst & Teknik och publiceringsverktyget Stacy görs det samlade researchmaterial som Järvaprojektet har genererat och genererar publikt. Det är ett annars dolt material som vi under arbetets gång har delat mellan oss genom fildelningsverktyget Dropbox. Innehållet på sidan hämtas direkt från mapparna som vi når från våra datorer och speglar aktiviteten som pågår i realtid. Det blir en kombination av internt och publikt arbetsmaterial och vi vill på så vis

tillgängliggöra, dela och öppna för en diskussion kring berättande i förhållande till Järvaområdet.

Under arbetets gång har några berättelser utkristalliserat sig enligt tre olika spår som vi följer. Samtidigt som dessa berättelser säger något om området är de också ett försök att undersöka olika genrer; sportreportaget, naturfilmen och journalfilmen. Patrick och jag har ett gemensamt intresse för att kritiskt undersöka konstruktionen av dokumentärt berättande och hur en dokumentär sanning skapas. Den dokumentära metoden är aldrig transparent.

Sportreportaget

Två bröder kämpar för att rädda sin Discgolfbana (alltså frisbee-golf) som hotas att försvinna när det ska byggas en storskalig multikulturell kyrkogård på Järvafältet. Banan ligger på Granholmstoppen (tidigare Granholmstippen) en kulle som kommit till genom att man dumpat schaktmassor från bygget av de omkringliggande bostadsområdena och tunnelbanan. Nu ska det bli Järva begravningsplats med begravningsformer som speglar de olika religiösa preferenserna i området. För att rädda sin discgolfbana ger bröderna sig in i arkitekturtävlingen med ett eget förslag.

Den här berättelsen stod i fokus på Järvaprojektets utställning på Tensta Konsthall 2010. Det var samtidigt som arkitekturtävlingen höll på att avgöras. Texter av Fredrik presenterades parallellt på läsplattor i videoinstallationen.

Naturfilmen

Den naturskyddade fisken Grönlingen som lever i Igelbäcken sägs vara anledningen till att fältet inte har exploaterats. Men att fisken skulle ha stoppat miljonprogrammets frammarsch verkar vara något av en modern myt. Idag naggar grävskoporna det naturskyddade området i kanten och samtidigt arbetar man med att omskapa det dike Igelbäcken blivit till en slingrande bäck – en bättre livsmiljö för fisken. Ingreppen väcker frågan om fältet som natur i relation till staden. Kanske är Järvafältet snarare en förlängning av de kringliggande bostadsområdenas urbana nät? På samma sätt som trafiksepareringen i Tensta/Rinkeby skiljer av och knyter ihop gör fältet med Igelbäcken - tillsammans med motorleden – det också.

Journalfilmen

Kvarteret Ribe gränsar till både ”den moderna IT staden” Kista och ”problemområdet” Husby. Husen i Ribe är byggda inom SMÅA, Stockholm stads småstugebyrå, som startade ett organiserat självbyggeri på 1920 talet och var ett sätt för arbetare att genom sin egen delaktighet i byggandet få råd med en bostad. En modell för att bygga bort Stockholms slum innan det storskaliga miljonprogrammet tog över. Men Ribe är ett av de senare byggda områdena inom SMÅA. Det byggdes åren 1978-80, efter Husby och samtidigt som Kista växte fram.

Ribe är också det område där Fredrik växt upp och som Fredriks mamma (”mamman” i boken) cyklar ifrån på sin dagliga resa över fältet till arbetsplatsen i Rinkeby.

Frågan om hur projektet har uppstått kan besvaras på olika sätt. Som jag tidigare sagt ser jag vår gemensamma cykeltur på Järvafältet som projektets start men engagemanget började långt tidigare... Fredrik har en övergiven diktsamling ... för mig går det tillbaka på ett intresse för de olika lager som platser rymmer... men på ett

mer konkret sätt har projektet uppstått ur ett Residence som Patrick hade under 2008 på Tensta Konsthall och där han inledde ett arbete om Tensta centrum.

Svårigheten att säga något om platsen under de former som erbjuds inom Residence strukturen där en konstnär dimper ner i ett område och förväntas göra något om platsen innan konstnären drar vidare och en vilja till ett mer långsiktigt engagemang ledde till kontakten med mig och Fredrik.

Men vad innebär detta engagemang? Vem riktar det sig till och vems liv engagerar vi oss i? Detta är kanske den stora utmaningen för projektet.

Med Järvaprojektet vill vi försöka syna spelreglerna inte genom konfrontation utan genom att lyfta på några andra stenar än de schablonmässiga, enligt ett annat spår än det redan upptrampade och, för att återigen citera ur boken, att ”rikta blicken mot ett annat håll, mot något som kunde inrymma spåret av den plats som ”är som Tensta”.

Mellan områdena, mitt på fältet flyter en bäck och i bäcken lever en fisk. /.../ En fisk är hela skillnaden. Den sätter skillnaden och simmar vidare. Liknelsen med anden är faktiskt rimlig. Den fridlysta fisken sprider lagens makt och modellerar landskapet efter sin princip.

Sedan att fisken inte är fridlyst och att sällsyntheten är en lokal myt (enligt forskarna på Naturhistoriska Riksmuseet finns det idag gott om Grönlingar i Igelbäcken) visar bara ”att ingen någonsin visste exakt vad de talade om”.

